

# Cemil Gündoğan: Türkiyelileşmek: Kimin Günahı, Kimin Sevabı

Posted on 01/07/2015

Binbaşı Edward Noel, Diyarbakır'a olan seyahatinden kısa bir süre sonra Antep'ten başlayarak Maraş üzerinden Malatya'ya kadar uzanan ikinci bir seyahat daha yapmıştır. Kimisi Sünni, kimisi Alevi olan Rişvan, Sinemili, Atmi ve Kürecik aşiretlerini analiz ettiği bu seyahat esnasında tuttuğu günlüklerin konumuz bakımından en dikkat çekici yanı, Noel'in Diyarbakır'da fazlaca göremediği "gerçek" Kürt milliyetçiliğini bölgedeki Alevi Kürt aşiretleri arasında bolca gördüğünü belgelemesidir. Noel, Alevilerin Kürt milliyetçiliğine sıcak yaklaşımlarını, buna karşılık Türk devletine karşı duydukları yabancılaşmayı, nefreti ve ayrışmayı, memnuniyetini gizlemeksizin kayıt altına almıştır.(1)

Aleviliğin Kürt milliyetçiliğiyle ilişkisine dair Noel'in o gün yaptığı gözlemler ve tespitler, aynı konuyla ilgili bugünkü baskın bakış açısının tam tersi bir yöne işaret ediyor ve bu nedenle bazı okurlara şaşırtıcı gelebilir. Zira bugünlerde bırakalım Türk rejimini, Kürt hareketinin bazı mensupları bile Alevi Kürtlere bir tür yarı-Türk muamelesi yapıyorlar. A. Öcalan'ın bir zamanlar bazı örgüt içi cinayetleri meşrulaştırmak için uydurduğu meşhur "Dersim'in kışla kişiliği" üzerine "çözümlemeler"ini hatırlayınız. Dersim'in Kemalistliğini, Dersim'de çok sayıda Kemal isminin varlığıyla kanıtlamaya çalışan Kürt milliyetçilerine ait internet ortamındaki politik analizleri hatırlayınız. Aleviliği, sadece Kürtlük perspektifinden resmedilen bir dine eşitleyerek Aleviliğin bunun dışında kalan bölüm ve katmanlarına murdar muamelesi yapan görüşlere bakınız... Kürt hareketi bünyesinde üretilen bütün bu söylemlerde Alevi Kürtler, toptancı bir şekilde ya yeteri kadar Kürt değildir, ya fazlasıyla Kemalisttir, ya Kürtlere farz olmayan solculuk gibi işlerle uğraşırlar, ya bir Kürt olarak hangi dine tapacaklarını bilmezler, ya kendi dinlerini tanımaktan acizdirler... Kısacası Alevi bir Kürt, Kürtlük yönünden hep eksikli veya kusurlu bir varlıktır ve çoğu durumda

“Stockholm sendromu”nun basit bir tezahüründen ibarettir. Türkiye’deki dinci iktidarın ideolojik etkinliğinden de güç alan bu tür söylemlerin revaçta olduğu bugünün koşullarında Binbaşı Noel’in Kürt milliyetçiliğini daha çok Alevi Kürtlere atfeden anlatımları gerçek-üstü görünür.

Peki, nasıl oluyor da şartların bağımsız bir Kürt devleti kurmak için hayli olgun olduğu Sevr konjonktüründe Kürt milliyetçiliği, Kürtlerin ana gövdesini oluşturan Sünni Kürtlerin merkezi olan Diyarbakır’da sahte(?) bazı biçimler kazanırken, çeperdeki Aleviler arasında daha canlı ve “gerçek”(?) biçimler alabilmiştir?

Toplumsal aktörlerin niteliğini, onların söylemlerini oluşturan ifadelerin düz anlamlarına eşitleyen bakış açısının bu soruya verebileceği makul bir cevap yoktur.

Türklüğe, Kürtlüğe, Aleviliğe veya Sünniliğe değişmeyen özler atfeden ve Kürt milliyetçiliğinin de bu özlerle ilgili bir şey olduğunu zanneden düşünce biçimlerinin de bu soruya ikna edici bir cevap vermeleri zordur.

Zira sorunun cevabı, kendi başına söylemlerden veya kavramlara atfedilen değişmez özlerden ziyade, içinde yaşanan koşullar bütünüyle ilgilidir. Koşullar değiştikçe, toplumdaki değişik grupların Kürt veya Türk milliyetçiliği karşısındaki pozisyonları ve dolayısıyla söylemleri de değişir. Bugün Kürt milliyetçiliğine görece daha yatkın duran bir grup, yarın koşullar değiştiğinde Türkiyeci bir çözüme daha yatkın hale gelebilir; ya da bugün Türkiyeci bir çözüme görece daha yatkınmış gibi görünen bir grup, yarın koşullar değiştiğinde Kürt milliyetçisi bir çözüme görece daha yatkın hale gelebilir. Bu ilişkiler, özsel olmaktan çok durumsaldır. Koşullardaki değişiklikler aktörlerin söylemlerini de etkiler. Söylemlerin de koşulların bir parçasını oluşturması, tek başına söylemlere belirleyici rol vermeye yetmez.

Bu kural Sevr konjonktüründe de geçerliydi ve beş yıl evvel işlenmiş olan soykırım, o günün koşullarını birinci derecede belirleyen faktörlerden biri olarak sonuç üzerinde etkide

bulunuyordu. Diyarbakır'daki bazı samimi Kürt milliyetçileri bile cinayetle aralarına ancak zar inceliğinde bir ayırım koyabilirken, Alevi Kürtlerin bu cinayetten görece daha uzak kalmış olması, Noel'le konuşurken tarafların kullandıkları ifadeleri de biçimlendirmekteydi.

Buradaki görece kelimesinin altını çizmemiz gerekiyor. Çünkü Alevi Kürtler de beş yıl önceki cinayetten tümüyle muaf değildi. Şahsen bu güne kadar Alevi Kürtlerden El Hemşin türü cinayet mangaları kurulduğunu duymadım veya buna dair bir şey okumadım, ama Alevi Kürtler arasında da Hıristiyan komşusunun malını mülküne el koyanlara ya da gizlenen komşularını ihbar edenlere dair anlatımlar bulmak zor değildir. Bu gerçeğe rağmen Alevi Kürtler, Sünni Kürtlere oranla bu cinayete görece daha az bulaşmıştır.

Keza Hıristiyan komşularını koruma konusunda da Alevi Kürtler Sünni Kürtlere oranla görece daha iyi bir şöhrete sahiptir. Hiç kuşkusuz Sünni Kürtler arasında da Hıristiyan komşusunu gizlemeyi göze alabilen cesur insanlar çıkmıştır. Bunun örneklerini Hamidiyeci Kürtler arasında bile bulabiliriz (Milan aşiretinin lideri İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmut Bey gibi). Ama bu tutum Alevi Kürtler arasında görece daha yaygındı.

Elbette bütün bu farklılıklar, Alevi Kürtlerin iyi insanlar, Sünni Kürtlerin ise kötü insanlar olmasından, ya da bazı Alevi hareketi yandaşlarının düşündükleri gibi, Aleviliğin Sünniliğe oranla daha insancıl bir din olmasından kaynaklanmıyordu. Bu tür özcü analizler, toplumsal grupların davranışlarını izah edemez ve çoğu kez propagandiftir. Mesele, özden çok koşullarla ilgiliydi: Aleviler de Ermeniler gibi sistemin dışladığı ve ezdiği bir gruptu. Buradan gelen kader ortaklığı, taraflar arasında göreceli bir yakınlaşma ve dayanışma yaratıyordu. Farklılıkların altında yatan buydu.

Bu farklılıklar, Osmanlı devleti yenilip ortalığı Ermeni heyulası sardığında, Alevilerin kendilerini Ermenilerden yana görece daha rahat hissetmelerini ve görece daha rahat davranmalarını mümkün kılmıştır.

Bunun kanıtlarını, hem Rus ordularıyla birlikte geri dönen Ermeni askerleriyle kurulan ilişkilerde hem de Osmanlı sonrası oluşumlarla ilgili tartışmalarda bulabiliriz. Dikkat ederseniz Rus ordusu saflarında savaşan Ermenilerle Kürtler adına ilişki kurup ortak komiteler kurmaya veya geleceği ortak planlamaya yönelik inisiyatifler genellikle Alevi Kürtlerden gelmiştir. Ünlü Kürt aydını Alişer, Koçgiri liderlerinden Alişan ve Dersimli Binbaşı Mustafa Vefa'nın girişimlerini hatırlayınız. Bu girişimlerden kalıcı bir sonuç çıkmamış olması, böyle bir yakınlığın olmadığını kanıtlamıyor.(2)

Özetlersek; Alevi Kürtlerin de Ermeniler gibi Osmanlı sisteminin kurbanlarından olmaları ve beş yıl evvelki soykırıma görece daha az bulaşmış olmaları, onların, İttihatçıların yarattığı Ermeni heyulasından etkilenme düzeyini azaltmıştır. Binbaşı Noel'in günlüklerinde gördüğümüz Alevi Kürtler arasında Kürt milliyetçiliğiyle ilgili bugün inanılması zor görünen olumlu tablo, işte bu koşulların ürünüdür ve Kürtlerin Ermeni soykırımına bulaşma düzeyi ile onların Türkiyecî çözümlere yatkınlık düzeyi arasında bir bağıntı olduğunu tersinden, yani cinayete uzaklık noktasından kanıtlamaktadır.

Şimdiye kadar Türkiyelilik fikri ve ameliyle Ermeni soykırımı arasındaki ilişkiyi özel olarak Sevr konjonktüründe açığa çıkan veriler çerçevesinde değerlendirdik. Fakat konunun bu konjonktürle sınırlı olduğunu sanmak yanıltıcı olacaktır. Bu ilişki, günümüze kadar değişik biçimlerde kendisini göstermiştir ve Ermeni soykırımıyla toplumsal bir yüzleşme gerçekleşmezse bundan sonra da kendini değişik biçimlerde göstermesi yüksek ihtimal dahilindedir. Bu nedenle daha sonraki dönemlere bakmakta yarar vardır.

Yazı dizisinin bir önceki bölümünde, hem İttihatçı generallerin hem de İstanbul Hükümeti'nin, Ermeni taleplerini, Kürtleri Ermenilerin karşısına dikerek boşa çıkarmayı, daha sonra da Kürtlerin defterini dürmeyi düşündüklerini belirtmiştik. Peki, bu plan başarıya ulaştı mı?

Kısmen.

Kısmen diyoruz, zira işin Ermeni taleplerini Kürtleri öne çıkararak savuşturmayla ilgili kısmı genel hatlarıyla başarıya ulaştı, ama Kürdistan'da Kürtleri seyreltip buralara Türk veya başka etnik gruplardan Müslümanlar doldurarak Türkleştirmek politikası tam istenilen biçimde sonuçlanmadı. Kaderin cilvesine bakınız ki bu başarısızlığın en önemli sebeplerinden biri, yine Ermeni sorunuyla ilgiliydi. Anlamak için biraz geriye doğru gitmemiz gerekiyor.

İmparatorluk 20. yüzyılın başlarında Avrupa'daki ve Kuzey Afrika'daki eyaletlerinin neredeyse tamamını kaybetmişti. İmparatorluk ekonomisinin en yağlı parçalarını oluşturan Rumeli'deki toprak kayıpları yetmiyormuş gibi, Suriye'den Yemen'e kadar olan eyaletler de ayrılık sinyalleri veriyordu. Duruma müdahale edilmezse imparatorluk elden gidebilirdi.

İttihatçı yönetim, Rusya'ya doğru gerçekleştirilecek bir yayılmayla bu tehlikeli gidişattan kurtulmayı planladı. Rusya, iç karışıklıklarla boğuşan eskimiş bir imparatorlukta ve Kafkasya'dan Orta Asya'ya kadar uzanan bölgelerde merkezden hoşnut olmayan bazı Türki ve/veya Müslüman gruplar yaşıyordu. Eğer bu gruplar üzerinde ideolojik bir etkinlik sağlar (bu iş için İslamcılık ve Türkçülük kullanılacaktı) ve alanda bu işin örgütlenmesini yapabilirlerse Almanların da yardımıyla Rusya'yı yenebilir, Osmanlı İmparatorluğuna yönelik Rus tehdidini zayıflatabilir ve Batıdaki toprak kayıplarını telafi edebilirlerdi. Bu stratejinin önemli bir getirisi daha olacaktı: İmparatorluğun etnik bileşimini Türki gruplar yönünden güçlendirmek.

Söz konusu stratejinin Kürtleri ilgilendiren tarafı ise şuydu: Eğer planlandığı gibi Orta-Asya'ya doğru bir fetih gerçekleşirse Kürtler, imparatorluğun sınırını çizen etnik bir unsur olmaktan çıkacak, Anadolu Türklüğüyle Orta Asya'daki Türki topluluklar arasında sıkışmış ve asimile edilmesi kolay küçük bir gruba dönüşecekti.

Bu umutlarla İttihatçılar, Almanların da katkısıyla Orta Asya operasyonunu başlattı. Ancak operasyon istenilen biçimde yürümedi. Osmanlı ordusu 1914 yılı sonunda Sarıkamış'ta

bozguna uğradı. Sonuç, hızla genişleyen Rus işgaliydi.

Bütün hesaplar alt üst olmuştu. Zira Rus ordusu ilerledikçe bölgedeki bazı Müslümanlar topraklarını terk ederek içlere doğru kaçıyordu. Kaçışı hızlandıran bir diğer faktör de Rus ordusu saflarındaki soykırımdan kurtulabilmiş Ermeni askerlerdi. Bu askerler, fırsat buldukları yerlerde katliam yapıyordu ve bu durum paniği büyütüyordu. Böylece Rus sınırından Bitlis'e kadar olan bölgedeki Müslüman halkın bir bölümü yerlerini terk ederek köşelerini kabaca Diyarbakır, Urfa, Maraş ve Sivas'ın oluşturduğu iç bölgeye yığıldı.

Savaşın başında düşünülenin tam tersi gerçekleşmişti. İttihatçılar savaşa başlarken, işgal altındaki bölgenin Ermeni nüfusunu imha edip Kürt nüfusunu seyreltmeyi planlamıştı, fakat sonuçta bölgedeki Müslüman nüfusu azaltmış oldular.

İttihatçı yönetim buna rağmen stratejik planlarını uygulamaktan vaz geçmedi. Kabaca üç maddeden oluşan bir plan çerçevesinde nüfusla oynamaya devam etti.

1) Rus ordularından kaçan muhacirler arasında bulunan Türkler ve Kürt olmayan diğer Müslümanlar, kesinlikle batı illerine yollanmayacak, Kürdistan'da Ermenilerden boşalan topraklara yerleştirilecekti.

2) Rus ordularından kaçan muhacirler arasında bulunan ve batı illerine göç ettirilemeyecek derecede hasta ve engelli olan Kürtler, Maden ve Ergani gibi Türk köylerinin bulunduğu kazalara serpiştirilecekti.

3) Geriye kalan muhacir Kürtler, İç Anadolu bölgesine göç ettirilerek orada nüfusun %5'ini geçmeyecek şekilde dağıtılacaktı.(3)

İttihatçı yönetim bu planı bir ölçüde uygulayabildi. Nitekim o dönemde İstanbul'da yayımlanan Jîn adlı Kürt dergisinde yer alan bir listeye göre, Erzurum, Bitlis ve Van

vilayetlerinden göç etmiş 418.504 kişiden 109.898'i Ankara'ya, 22.824'ü Konya'ya, 9009'u Kastamonu'ya, 22.857'si Kayseri'ye ve 36.672'si Samsun'a, 4235'i Niğde'ye... gönderilmiştir.(4)

Fakat bu göç ettirmeler bir süre sonra kısmen kendiliğinden kısmen de yönetimin tercihiyle durdu. Zira bütün kaynakların orduya tahsis edilmesi gereken savaş koşullarında bu tür nüfus kaydırmalarına kaynak ayırmak zordu. Dahası, savaşın sonuna doğru yaklaşıldıkça bölgede bir tür "nüfus savaşı"nın yaşanacağı belli oluyordu. Türklerin, Ermenilerin, Kürtlerin, Süryanilerin vb. bölgedeki en büyük grubun kendileri olduğunu iddia ederek bu topraklarda sahiplik talebinde bulunacakları anlaşılıyordu. Nitekim Wilson Prensipleri, bölgede nüfus sayıları konusunda Sam Kaplan'ın deyimiyle bir "saplantı" yarattı. Böyle bir nüfus savaşı yaklaşıyorken, Kürtlerin İç Anadolu'ya sürülmesi, Ermeni iddialarına güç katardı. Önce Ermeni talepleri püskürtülmeliydi. Bunun için Kürtlerin İç Anadolu'ya sürülmesi değil, topraklarına geri gönderilmesi gerekiyordu. Kürdistan'ın Kürtlerden temizlenmesi, daha sonra halledilebilirdi. Bütün bu sebeplerle, Rusya'da Ekim devrimi gerçekleşip Rus orduları geri çekildiğinde, Kemalistler bir yandan Kürt milislerin de yardımıyla kaybedilen toprakları geri almak için askeri harekâta başladılar, diğer yandan savaş esnasında yerlerini terk etmiş olan Kürdistan'daki Müslümanları, yaklaşan nüfus savaşının erleri olarak kullanmak üzere yerlerine dönmeye teşvik ettiler.

Kürdistan'da Kürtlerin seyreltilmesi planı, böylece suya düştü. Dahası, Ermenilerle Süryaniler savaş sırasında kırılmış oldukları için, savaş bittiğinde bölge fiilen Kürtlere kaldı. Bir diğer deyişle İttihatçılar, İmparatorluğa daha Türki bir etnik zemin oluşturmak amacıyla yola çıkmıştı, ama savaşta yenilince Kürtlere daha homojen bir ülke armağan(?) etmek zorunda kaldılar. Bugün gördüğümüz görece homojen Kürdistan, Kürt milliyetçilerinin değil, esas olarak İttihatçıların eseridir. Enver Paşa, mezarından bugün Kürt milliyetçileri arasında var olan güçlü İttihat Terakki karşıtlığını görebiliyorsa eğer, acıdan kıvranıyor olmalıdır.

Fakat bu homojen ülke tümüyle bedava edinilmiş de değildi. Kürtler savaş yıllarında

uğradıkları kitlesel kırımlara ilaveten bu iş için bir de Türkiyelileşme dayatmasıyla karşılaştılar. Fiyatın bu kısmı, bütün o savaş dönemi karmaşasının konumuzla kesiştiği noktaya işaret eder ve kendisini somut olarak soykırıma uğrayan Hıristiyanların mülklerinin yağmalanmasında gösterir.

Ermeniler, kural olarak, bugün Kuzey Kürdistan dediğimiz toprak parçasını ikiye bölen ve kabaca Malatya'dan Van'a kadar uzanan çizginin kuzeyindeki bölümlerinde, Süryaniler ise kural olarak bu çizginin güneyindeki bölgelerde yaşadılar. O dönemdeki etnik ve dini grupların nüfuslarıyla ilgili rakamlar çok çelişkilidir ve bugün tartışılmakta olan etnik kategorileri bire bir izlemez. Örneğin, aynı listede Müslüman, Türk, Kürt, Katolik, Gregoryen, Nestori, Yakubi, Kızılbaş, Zaza ... gibi etnik ve dini kategoriler bir arada yer alabilmektedir. Ayrıca tabloların gösterdiği alanlar çoğu kez karşılaştırılabilir durumda değildir. Bütün bu nedenlerle sağda solda gördüğümüz etnik gruplarla ilgili karşılaştırma listeleri, çoğu kez, varsayımlara dayalı hesaplamalarla elde edilmiş rakamlarla takviye edilmiştir. Bu gerçeğin gerektirdiği ihtiyat payını da göz ardı etmeden şunu söyleyebiliriz sanırım: Bugün Kürdistan olarak adlandırılan topraklarda Ermeniler ve Süryaniler tek tek ele alındıklarında Kürtlerden daha az bir nüfusa sahiplerdi; fakat bazı yerleşim birimlerinde veya bazı bölgelerde tek tek veya birlikte nüfusun çoğunluğunu oluşturabiliyorlardı. Örneğin Elazığ, Muş ve Van ovalarında durum böyleydi. Ve bu insanlar soykırımla yok edilince onlara ait topraklar ve mallar sahipsiz kaldı. Bazı ovalar neredeyse insansızlaştı.

Soykırımı planlamış olan İttihatçılar, "Metruk arazi" (terk edilmiş arazi) veya "emval-ı metruke" (terkedilmiş mallar) adı verilen bu topraklara Kürt olmayan Müslümanları yerleştirmeyi düşünüyordu. Fakat bu işi beceremedi tarih sahnesinden çekilmek zorunda kaldılar. Onların yerine iktidara gelen Kemalistlerin düşüncesi de farklı değildi. Ne var ki ellerinde Kürdistan'a yerleştirebilecekleri yeteri kadar Kürt-dışı Müslüman nüfus yoktu. Muhtemelen bu nedenle, menzil hatlarını sağlama almayı öne çıkaran bir iskân politikası geliştirdiler. 1925 tarihli Şark Islahat Planı'nı ile bu plan için hazırlanan ön raporlardan öğrendiğimize göre, "metruk" topraklar kesinlikle Kürtlere verilmeyecek, menzil hatlarının

sağındaki ve solundaki topraklar kesinlikle Kürtlere yasaklanacak ve bu boş arazilere yüzer haneden küçük olmamak kaydıyla modern köyler inşa edilerek on yıl içinde Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan getirilecek beş yüz bin insan yerleştirilecekti.(5)

Kemalist iktidar, bu plan sayesinde menzil hatlarını güvence altına almayı, Kuzey Kürdistanı Elazığ'dan Van'a kadar uzanan Kürtsüzleştirilmiş bir şeritle ortadan ikiye bölmeyi ve bu şeridin kuzeyinde ve güneyinde kalan toprakları da menzil hatlarını izleyen çizgilerle parsellere ayırmak suretiyle Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kompakt Kürt bölgesi bırakmamayı amaçlıyordu. Zira Elazığ'dan Van'a kadar uzanan çizgi üzerinde yer alan Elazığ, Muş, Rahva (Tatvan) ve Van düzlüklerinde (bazı yazarlar, bunlara Palu ovasını da ekliyor) soykırımdan önce Hıristiyan nüfus çoğunlukta idi. "Metruk topraklar"a Kürtleri sokmamak demek, kabaca bugünkü Bingöl vilayetine denk gelen ve kuş uçuşu yaklaşık 150 km. uzunluğundaki dağlık bir mıntıka haricinde Elazığ'dan Van'a kadar neredeyse kesintisiz biçimde uzanan düzlüklere Kürtleri sokmamak demektir. Bu durumda adına bugün Kuzey Kürdistan dediğimiz toprak parçası, zamanla tamamen Türkleşecek olan bir Kürt-dışı nüfusla tam ortasından ikiye ayrılmış olacaktır. Bu çizginin kuzeyinde ve güneyinde kalan menzil hatlarının Kürtlere kapatılmasının doğuracağı parselleri de düşünürseniz, Kemalistlerin menzil hatları politikasıyla neyi amaçladıklarını daha iyi anlarsınız.

Plan buydu ve esasında savaşla kesintiye uğramış olan İttihatçı planın Kemalist yönetim tarafından yeni koşullara uydurularak devam ettirilmesinden başka bir şey değildi. Nitekim daha Birinci Dünya Savaşı sürüyorken bazı Çerkesler Kürdistan'a yerleştirilmişti. Kemalist iktidar da Kürdistan'a muhacir yerleştirme işini devam ettirdi. 1924'te başlayıp 1937'de sona eren geleneksel direnişler döneminde, yukarıda adı geçen ülkelerden ve Trabzon, Sürmene ve Rize gibi yerlerden getirilen göçmenler anılan plan uyarınca Kürdistan'a yerleştirdi. Talat Paşa, mezarından bu adımları gördüyse huzur içinde gülümsemiş olmalıdır.

Fakat her şey Talat Paşa'nın gönlünce yürümedi. Zira getirilen göçmenlerin sayısı yeterli değildi. Dahası, yerleştirilenlerin bir kısmı Kürdistan'daki sert koşullara dayanamayarak

ölüyor veya kaçıyor. Geriye kalan göçmenler ise kendilerini kuşatan Kürt denizi içinde asimilasyoncu bir fonksiyon yerine getiremiyordu. Tersine, güçlü aşiret asabiyesine toslayan bu gruplardan önce kendi içinde aşiretleşip sonra Kürtleşenler bile oluyordu.

İsmet İnönü, 1930'ların ortasında Kürdistan'a yaptığı ünlü gezi sonucunda hazırladığı raporunda durumu yazıkılarak özetlemektedir.(6) Ona göre Van'a yerleştirilen göçmenler Kürtler karşısında yetersizdir. Muş ovası ise çevredeki dağlardan inen Kürtler tarafından istila edilmiş durumdadır. Keza Erzincan ovası maraba olarak çalıştırılan Dersimli Kürtlerin akınına maruzdur ve Dersim'den gelen silahlı yağmacıların sunduğu silahlı korumanın da desteğiyle Kürtleştirilmektedir.

Erzincan'a yönelik Kürtleştirme tehdidi, 1938'deki Dersim kırımıyla bertaraf edilecekti. Harput valisi Cemal Bardakçı'nın Elazığ ovasına yerleştirdiği Dersimliler ise Elazığ eşrafının provokasyonları sonucu oradan kaçmak zorunda kaldılar. Kısmen bu iki ova ile Türk nüfusu yönünden aşırı sıkıntı çekmeyen Malatya hariç tutulursa 1930'ların ortaları itibarıyla her yerde durum birbirinin benzeriydi: Devletin baştan koyduğu kesin yasağa rağmen, Kürt ağaları, şeyhleri ve aşiret reisleri, dışarıdan getirtilen muhacirlere verilmiş toprakların dışındaki Ermeni-Süryani topraklarını ya ele geçirmişlerdi ya da geçirmek için aralıksız biçimde çalışıyorlardı. Ve bu gelişme karşısında devletin yapacağı fazla bir şey kalmamıştı: Ya bu toprakları Kürt egemenlerinden zorla geri alacaktı, ki bu yeni isyanlar demektir, ya da bu toprakları Kürt egemen sınıflarını işbirlikçi haline getirmek için yem olarak kullanacaktı.

İsmet İnönü, anılan raporunda Kürtleri "metruk" topraklardan çıkarmanın çözüm olmadığını anlatır. İnönü'ye göre bu bapta yapılması mümkün ve gereken tek şey, Dersim Kürtlerinin Erzincan ovasını Kürtleştirmesinin önüne geçmekten ibaretti. Dersim Kürtlerinin Alevilikten yararlanarak Erzincan'ı Kürtleştirdiklerinin altını çizen Genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak da benzer bir kanaattedir.(7) İsmet Paşa'nın değerlendirmesini duyduysa, Talat Paşa'nın mezarında "İnşallah korktuğum şey gerçekleşmez," diyerek dilek tuttuğundan emin olabilirsiniz.

Böylece Hıristiyan komşularından kalan toprakları sahiplenmelerinin karşılığında Kürt egemenlerini Türkiye'ye entegre edilmesi siyaseti egemen hale geldi. Türkiyelileşme hikâyesi, işte bu noktada bir kez daha Ermenilere karşı işlenen o meşum cinayete bağlanmış oluyor. Gerçek şu ki, 1895 kırımından 1915 soykırımına kadar geçen dönemde Ermenilerden ve Süryanilerden boşaltılan ve özellikle de çekirdek Kürdistan'a denk gelen toprakların önemli bölümü, Kürt toprak ağaları, beyleri, aşiret reisleri ve şeyhler tarafından hileli satın alma, rüşvet veya gasp gibi yöntemlerle ele geçirilmiştir. Devlet bu gaspları bazen teşvik etmiş, bazen göz yummuş, bazen de göz yummak zorunda kalmıştır. Bunu Dersim'den Hakkâri'ye, Ağrı'dan Adıyaman'a kadar neredeyse her yerde görebilirsiniz.

Bu süreç 1950'lere kadar sürmüştür. Böylece Kürt egemen sınıflarının bir kısmı daha, Ermenilere ve Süryanilere ait toprakları tasarruf etmenin karşılığında Türk sisteminin parçasına dönüşmüşlerdir. Zira Ermeni veya Süryani toprağına hileli biçimde konmuş bir ağanın, bir beyin, bir şeyhin vs. devlete söyleyecek sözü kalmamıştır. Tersine, bu ilişki onu, Türkiyeliliğin yılmaz bir bekçisi haline getirmiştir.

1940'ların ikinci yarısında iktidara gelen Demokrat Parti, bu ilişkinin üzerini İslami bir şalla örtmek suretiyle söz konusu bütünleşmeyi ideolojik cephede de pekiştirmiştir. Kürtlerin yeni oluşmakta olan elitlerine soluk aldırılmayan bu bütünleşmeyi gördüyse eğer, Talat Paşa'nın mezarında şöyle söylenmiş olması muhtemeldir: "Çocuklar iyi iş çıkardı. Bu malzemeyle bundan fazlası da yapılamazdı!"

Fakat o soluksuz bırakılan Kürt elitlerinin 1970'lerde kendi bağımsız örgütlerini kurduklarını, 1984'te Kürdistan'da iki kasabayı aynı anda silahlı güçlerle bastıklarını ve 1991'de Vedat Aydın'a veda ederken bütün Kürt vilayetlerinden gelen on binlerce insandan oluşan ulusal bir miting düzenlediklerini gördüğünde Talat Paşa ne demiştir bilinmez. Belki de şöyle kahretmiştir: "Allah belanızı versin! İşi bitiremediniz; soylu eylemimiz bir cinayete dönüştü!"

\*\*\*

Ermeni soykırımıyla Türkiyelilik arasındaki bu ilişkinin izi, daha sonraki dönemlerde ve daha başka alanlarda da sürülebilir. Hoybun örgütünü bir örnek olarak verebiliriz. Bu yazı dizisinin ikinci bölümünde, 1975'ten evvel kurulan Kürt örgütlerinden sadece Hoybun'un Türkiyelilik düşüncesi ve eyleminden net bir şekilde kopmuş olduğunu belirtmişim. Burada ilginç olan, Hoybun'un Ermenilerden alınan destekle kurulan bir örgüt olmasıdır. Kürtlerin, Cumhuriyetin ilanını takip eden yarım asır boyunca kurduğu örgütler arasında Türkiyelilik çerçevesinin dışına çıkabilmiş yegâne örgütün Ermenilerin desteğiyle kurulan bir örgüt olması, Ermeni soykırımıyla Türkiyelilik arasındaki ters yönlü ilişkiye dair bir kanıt oluşturur. Soykırımı takip eden on yıllarda Ermeni-Süryani mülklerine el koyan Kürtler ne kadar Türkiyeci olmuşsa, yurt dışında Ermenilere yakınlaşan Hoybuncu Kürtler de o kadar Türkiyelilikten uzaklaşmışlardır. İsterseniz Türkiyelilikten uzaklaştıkları ölçüde Ermenilerle işbirliği yapmakta daha az sorun görmüşlerdir deyiniz. Değişen bir şey olmaz. Her iki durumda da Türkiyelilikle Ermenilere yakınlaşma arasında ters bir bağıntı olduğu açığa çıkar.

Son bir örnek olarak PKK'yi alarak günümüze gelelim. PKK, bu konuda Hoybun'dan daha zengin örnekler sunar. Çünkü hem Ermenilerle yakınlaşmanın Türkiyelileşmekten uzaklaşmak anlamına geldiğini gösteren pratikler sergilemiştir, hem de Türkiyelileşmeye yaklaştıkça Ermeni karşıtlığı yapmak durumunda kaldığını gösteren pratikler. PKK-ASALA işbirliği protokolü bunlardan birincisine örnektir.

Bilmeyenler için söyleyelim, ASALA, 1970'lerin ortalarında Lübnan'da kurulan bir Ermeni örgütüydü. Adını en çok Türk Dışişleri yetkililerine karşı gerçekleştirdiği suikastlerle duyurdu ve 1990'ların ortalarında tasfiye oldu. Öcalan işte bu örgütle Lübnan'da 1980 yılında bir işbirliği protokolü imzaladı.

Neden? sorusunun tek bir cevabı yok hiç kuşkusuz. Fakat konumuz bu değil. Protokolün

konumuzu ilgilendiren yanı, bu işbirliğinin, Öcalan'ın Türkiyelilikten en fazla uzaklaştığı dönemde gerçekleşmiş olmasıdır.

Artık yaygınca bilindiği üzere, Öcalan Türkiye'den 1979 baharında çıktı. Ve yaptığı ilk işlerden biri Filistinli örgütlerle ve Suriye'deki Baas devletiyle ilişki kurmak oldu. Bir diğer deyişle, Öcalan için Türkiye defteri artık kapanmıştı. Keza PKK de o dönemde bağımsız, birleşik ve sosyalist bir Kürdistan kurma iddiasındaydı. Yani hem Öcalan hem de PKK Türkiyelilikten oldukça uzak bir noktada bulunuyorlardı. Protokol işte böyle bir dönemde ilan edildi ve bu haliyle Ermeni soykırımıyla Türkiyelilik arasındaki anlatılan ilişkiye bir kanıt oluşturur.

ASALA'yla işbirliği protokolü Ermeni ayrılıkçılara yaklaşmanın -mevcut ilişkiler sistemi sürdüğü müddetçe- Türkiyelileşmeden uzaklaşmayı gerekli kıldığını ortaya koyuyorsa, Öcalan'ın 2013 yılı Newrozunda yaptığı ateşkes çağrısı da Türkiyeliliğe yaklaşmanın -yine mevcut ilişkiler sistemi sürdüğü müddetçe- Ermeni ayrılıkçılarla araya mesafe koymayı gerektirdiğini gösteriyor.

Abdullah Öcalan'ın söz konusu çağrısını hatırlayınız. MİT'in Öcalan'la işbirliği halinde kotardığı bir çözüm planına göre, PKK'nin, Türkiye adına Suriye ve Irak'ta Misak-ı Millicilik yapması karşılığında Öcalan'a ve mümkün olursa Kürt hareketine Türk siyasetinde bir yer açılacaktı. Türk devletinin "Suriye'den girip Sudan'dan çıkmak" şeklinde özetleyebileceğimiz Yeni-Osmanlıcı yayılma hayalinin teşvik ettiği bu sözde "çözüm"ün ilanının ardından Öcalan ve PKK üç gruba değişik ton ve içeriklerde saldırılarda bulundular: 1) Yavuz Sultan Selim güzellemeleri eşliğinde Alevilere, 2) "Kürtler Türkler'le Cihangir'de tanışmadı" lafları eşliğinde Avrupalı Türklere ve 3) Azınlıkların Türkiye'de her zaman çözümün önünü tıkayan bir rol oynadıkları iddiasıyla Yahudilere ve Ermenilere.

Burada Ermenilerin açıkça Sünni Türkler ile Sünni Kürtler arasındaki birleşmeyi olumsuz etkileyen aktörlerden biri olarak takdim edilmesi, Türkiyelilikle Ermeni soykırımı arasındaki

yukarıdan beri anlatageldiğimiz ilişkinin güncel tezahürlerinden biriydi. Esasen ne zaman Türklerle Kürtler arasında İslami temelde bir birlik tasavvur edilse, Sünni Türklerle Sünni Kürtler dışındaki toplumsal kesimleri şeytanlaştırmak bir mecburiyet halini alır. Bu bağtıda adeta matematik bir kesinlik vardır. MİT-Öcalan planı da o günlerde bu denklemi takip etmek zorunda kalmıştı.

\*\*\*

Yazı dizisinin son iki bölümünde boyunca sıralanan örnekler, Türkiyelileşme eğilimi ile 1915 soykırımı arasındaki ilişkiyi göstermeye yeter sanırım. Toparlarsak, şunu söyleyebiliriz: Kürtlerdeki Türkiyelileşme eğilimi, değişik alanlardan beslenen bir olgudur ve şimdilerde sıkça yapıldığı gibi tek bir faktörle izah edilemez. Kürtlerle Türkler arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişim seyri de bu alanlardan biridir. Bu alanda yapılacak küçük bir gezinti, 1915'te gerçekleştirilen Ermeni-Süryani soykırımıyla Kürtlerdeki Türkiyelileşme anlayışı ve pratikleri arasında bir ilişki olduğunu gösterir. Kürt hakim sınıflarının Sevr konjonktüründe ayaklarına kadar gelen bağımsız devlet teklifine itibar etmeyip ana damar itibarıyla Türkiyecilerden tercih etmeleri bu ilişkinin kanıtlarından biridir. Bundan yaklaşık yüz yıl sonra MİT'le Öcalan arasında kotarılan sözde barış sürecinin birden bire Ermenileri şeytanlaştırmak zorunda kalması da aynı ilişkinin tezahürlerindedir. Ortada bu denli derine giden tarihsel, iktisadi, sosyal, politik ve kültürel nedenler duruyorken, Türkiyeliliği yalnızca PKK gibi görece genç bir Kürt partisinin, etkisi yuvarlak hesapla 1975 ila 1990 yılları arasında hissedilen sosyalist ideolojisi ve söylemiyle izah etmek, eğer bilgi yetersizliğinden kaynaklanmıyorsa politik hesaplarla yapılan bir çarpıtmadan ibarettir.

Bu çarpıtmanın analizi ayrı bir yazının konusudur.

Dipnotlar:

(1) Bkz. Diary of Major E. Noel on Special Duty, V6 803, R 10/1/67 (Indian Office Library'den

alınma bir nüsha).

(2) Rus ordularıyla birlikte hareket etmek söz konusu olduğunda, Kürt aydını Kamil Bedirhan'ın girişimini unutmamak gerekir. Ancak bu, daha savaş başlamadan, yani soykırımdan evvel başlamış bir işbirliğiydi. Nitekim soykırımdan olumsuz etkilendi. Keza Rus işgalinin gerçekleştiği bölgelerde değişen güç dengelerine bağlı olarak bazı Sünni Kürt liderler de Ruslarla temasa girmişlerdir. Ama bu girişimler, Ermenilerle göreceli yakınlıktan çok, Ermenilere karşı Rus koruması sağlama çabasının ifadeleridir.

(3) Talat Paşa'nın bu üç maddeyle ilgili olarak o gün vilayetlere gönderdiği gizli telgrafları Fuat Dünder yayımladı. Bkz. Dünder, Fuat, 2008, Modern Türkiye'nin Şifresi İttihat Ve Terakki'nin Etnisite Mühendisliği (1913-1918), İstanbul: İletişim Yayınları.

(4) Listenin tamamı için bkz. Bozarslan, M. Emin (der.), 1986, Jîn, Kovara Kurdî-Tirkî Kürdçe-Türkçe Dergi 1918-1919, Uppsala: Weşanxana Deng, Cilt 3, s. 511.

(5) Şark Islahat Planı ve ön raporları için bkz. Bayrak, Mehmet, 2009, Kürtler'e Vurulan Kelepçe Şark Islahat Planı, Ankara: Öz-Ge Yayınları.

(6) İsmet Paşa'nın raporu için bkz. Öztürk, Saygı, 2007, İsmet Paşa'nın Kürt Raporu, İstanbul: Doğan Kitap.

(7) Bugün bazılarına garip gelebilir, ama o dönemde Bayburt, Erzincan, Sivas ve Malatya gibi Dersim'e komşu yerleşim birimlerinde Alevilik, çoğu kez Kürtlükle eş anlamlı olarak kullanılırdı. Bu özdeşlik esas olarak 1938'deki Dersim katliamından sonra kırılabilmiştir. Fevzi Çakmak, bu olguyu Erzincan örneğinde şöyle özetliyor: "Erzincan merkez ilçesinde 10.000 Kürt vardır. Bunlar Alevîlikten faydalanarak Türk köylerini Kürtleştirmeye ve Kürt dilini yaymaya çalışmaktadırlar. Birkaç sene sonra Kürtlüğün bütün Erzincan'ı istilâ edeceğinden endişe edilebilir. Örfen Türk, fakat Alevî olan birçok Türk köyleri, Alevîliğin



Kürtlüğü ifade ettiği zihniyeti ile ana lisanlarını terk ederek Kürtçe konuşmaktadırlar.”  
Genelkurmay Belgelerinde Kürt İsyancı, c. II; İstanbul: Kaynak Yayınları, 1992, s. 131.

Kaynak: [gelawej.net](http://gelawej.net)